

Sanātana dharm

René Guénon

Sanātana dharm on mõiste, mille Lääne keeltes ei ole ühetähenduslikku vastet, tundub olevat isegi lausa võimatu leida terminit või väljendit, mis annaks selle sisu edasi täielikult ning kõikides aspektides; kõik tõlkevasted, mida võiks kasutada, oleksid kui mitte läbinisti eksitavad, siis ikkagi väga puudulikud. Ananda K. Coomaraswamy¹ on arvanud, et väljend, mis suudaks vahest kõige paremini, vähemalt kõige lähedasemalt edasi anda selle mõtet, oleks *philosophia perennis*, kui seda kasutada tähenduses, mis oli tuntud keskajal; mitmes mõttes oleks see üpris õige, kuid ikkagi oleks selle tähendus märgatavalt erinev ja seetõttu on õpetlik seda lähemalt uurida; seda enam, et on neid, kelle meelest on võimalik need mõisted teineteisega puhtalt ja lihtsalt samastada.

Ennekõike peame rõhutama, et raskuseks pole mitte sõna *sanātana* tõlkimine, sest ladina *perennis* on sellega üpris üheses vastavuses; tegu on püsivuse või igikestvuse ja mitte igavikuga, nagu mõnikord arvatakse. Mõiste *sanātana* sisaldab endas käsituse kestvusest, kuna igavik vastupidi on sisuliselt kestvuse puudumine; kestvust, millest siin juttu on, pole lähemalt piiritletud, või on, kui soovitakse täpsem olla, oma tähenduses “tsükiline”, nagu seda väljendab kreeka *aiōnios*. Viimane ei tähenda aga hoopiski “igavest”, kuigi tänapäeval seda sageli kahetsusväärse arusaamatuse tõttu arvatakse. See, mis on selles tähenduses igikestev, on see, mis püsib ühetaolisena tsükli algusest lõpuni; hindu traditsiooni järgi oleks ajatsükkel, millest seoses *sanātana dharm*’ga kõneldakse, *manvantara*, mille vältel inimkond eksisteerib maisuses. Lisame aga kohe – hiljem näeme, et seda on vaja teha –, et sõna *sanātana* tähendab ka “algust”, siis on hõlbus mõista selle seost äsjaöelduga, sest see, mis on tõeliselt igikestev, peab eksisteerima juba ajatsükli algushetkel. Lõpuks tuleb ühtlasi selgelt taibata, et igikestvus üheskoos püsivusega, mis käib sellega paratamatult kaasas, ei ole samastatav igavikuga, sest neil puudub täielikult ühismõõdulisus, ja on meie maailma oludes ikkagi nagu pilt igavesest ning samasusest, mis on osa algprintsipiibist, mida *sanātana dharm* meie maailmas väljendab.

Sõna *perennis* võib tähenduslikult hõlmata kõike, millest just kõneldi; kuid vägagi raske on öelda, kui sügavuti mõistsid seda keskaja skolastikud, kelle keelest on pärit väljend *philosophia perennis*, sest nende käsitus, mis oli küll silmanähtavalt traditsiooniline, hõlmas vaid asja välist külge ja piiras teda paljudes küsimustes. Kui kõigest hoolimata arvat, ja end ajaloos esinenud käsitustega mitte siduda, et on võimalik velmata selle väljendi

¹ Ananda Kentish Coomaraswamy (1877–1947), isa poolt hindu (tamil), ema poolt inglane, oli india kunsti ja traditsioonilise kultuuri uurija, ning 20. sajandi esimese poole suurimaid filolooge. 1917–1947 elas ta USA-s, kus ta töökohaks oli Bostoni *The Museum of the Fine Arts*. 1930. aastate alguses tutvus ta Guénoniga ja oli seejärel tema traditsionalismikäsituse mõjukas arendaja. – Tlk.

täielikku tähendust, võttes arvesse kõige tõsisemaid mõõndusi, millest oli äsja juttu, siis mõiste “filosoofia” kasutamine on üpris täpses vastavuses skolastilisele vaatepunktile omase piiratusega. Sellest, nagu seda mõistet tänapäeval harilikult kasutatakse, võib väga kergesti sügeneda arusaamatusi. On tõsi, et hoolikas olles võib arusaamatusi hajutada ja näidata, et *philosophia perennis* pole filosoofia, see tähendab, üks konkreetne õpetus, millel on enam-vähem selge piir ja süsteem ning autoriks üks kindel indiviid, vaid pigem kõikehõlmav allikas, millest saavad alguse kõik filosoofilised õpetused oma reaalselt tähenduslikes osades; niisugusel vaatepunktil püsisid üpris tõenäoliselt skolastikute arusaamad. Kuid siinkohal tuleb silmas pidada ühte lahknevust – kui juttu tuleb ehtsa ja puhta tõe väljendamise vormist, siis on õigem kasutada sõna *sophia* ja mitte *philosophia*; “tarkust” ei tohi ära segada püüdlemisega tema poole ega tema juurde viivate uuringute-ga; sõna “filosoofia” hõlmab vastavalt oma etümoloogiale just viimaseid tähendusi. Võib muidugi väita, et sõna tähendust saab teataval määral avardada; kuigi meile ei tundu see antud juhul võimalik olevat, ei hakka me parema mõiste puudumise korral niisugust võimalust eitama; aga sellegipoolest jääb see parimalgi juhul väga kaugele võimalusest olla ekvivalendiks sõnale *dharmas*, sest ta võib tähendada ainuüksi õpetust, mis ühelgi juhul ei lähe kaugemale teoreetilisest käsitusest; ükskõik kui avar ei oleks tema poolt sisuliselt haaratav valdkond, ei saa ta järelikult olla vastavuses kõige sellega, mida sisaldab endas traditsiooniline vaatepunkt oma tervikkuses. Viimane ei käsita õpetust lihtsalt isendaga piirduva teorianana, vaid teadmisenä, mis teostub elus, ning lisaks sisaldab arendusi, mis hõlmavad eranditult kõiki inimelu modaalsusi.

Niisugune avardatud tõlgendus lähtub sõna *dharmas* tähendusest endast; tuleb lisada, et Lääne keelte ühe ja ainsa termini kaudu on võimatu seda tähendust edasi anda: sõnatüvi *dhri* tähendab “kanda, hoida, kinnitada, toetada”, eeskätt peab see silmas olendite püsivuse ja seega ka kestvuse printsiipi, kuivõrd need on ühitatavad eksisteerimise tingimustega. Oluline on rõhutada, et tüvi *dhri* on oma kujult ja sisult peaaegu identne teise tüvega – *dhru*, millest tuleneb sõna *dhruvas*, mis tähendab “poolust”; tegelikult tuleb pöör-duda just manifesteerunud maailma “pooluse” või “telje” kujutelma juurde, kui tahetakse aru saada *dharmas* mõistest kõige täielikumal kujul: *dharmas* on see, mis püsib muutu-matuna kõikide asjade ringkäigu keskmes ja juhib muutuste käiku just seetõttu, et ta ise selles ei osale. Selles seoses ei tohi unustada, et tänu tema poolt väljendatava mõtte sünk-retistlikule loomusele on keel antud juhul palju sügavamalt seotud sümbolismiga kui tänapäeva keeled, milles sedalaadi sidet üpris kaugele läinud hälbimise tõttu enam ei ole; kui see meie teemast eemale ei viiks, oleks saanud ka näidata, et *dharmas* mõiste on üpris otseselt seotud “maailmapuu” kujul esineva “telje” sümboolsete kujunditega.

Võib öelda, et *dharmas*, kui seda käsitada ainult printsiibi tasandil, on paratamatult *sanātana*, ja seda veel laiemas tähenduses, kui eespool oli mainitud, sest olles vaba seos- test ühe konkreetse ajatsükli või selle vältel manifesteeruvate olenditega, on ta üldise- malt seotud kõikide olendite ja nende kõikide manifesteerumisseisunditega. Selles lei- me nüüd tõepoolest kujutluse kestvusest ja püsivusest; kuid näeme ka, et kujutlus, mille piirides on võimalik kõnelda *dharmas*’st, võib suhtelisel viisil seostuda ka reaalsuse erine- vate tasandite ja piiratud aladega, mistõttu on täiesti põhjendatud tema teisesed või “eri- omased” tähendused, mida niisugusele terminile võib omistada. Seda just seetõttu, et *dharmas*’t tuleb käsitada ka kui ühe konkreetse olendi olemasoluprintsiipi. *Dharma* aval- dab end olendes kui kooskõla nende olemusliku loomusega; selles seoses võib järelikult kõnelda iga olendi enese *dharmas*’st, mille täpsem nimetus on *svadharmas*, olendite teatud liigi, kogu maailma või olemisseisundi *dharmas*’st, ka selle teatud osal, rahval või ajape- riroodil on oma *dharmas*; kui aga kõneldakse *sanātana dharmas*’st, siis, nagu juba ütlesime,

on juttu kogu inimkonnast ja kogu tema eksisteerimise ajatsüklist, milleks on *manvantara*. Selles seoses võib veel lisada, et tegu on antud ajatsüklile omase “seaduse” või “normiga”, mille tsükli alguses sõnastas Manu,² kes teostab oma võimu Jumala tahet ja kosmilist korda väljendava ülemaise mõistuse vahendusel. See on *Mānava-dharma* tegelik mõte, mis ei sõltu üksikutest erilistest teisendvormidest, mis temast hargneda võivad ja mis kannavad endas täiesti seaduslikult sama tähendust, üldiselt on nad vaid tõlgendused, mis on tingitud aja ja koha olude erinevustest. Sellegipoolest tuleb lisada, et niisugusel korral võib juhtuda, et kujutus “seadusest” toob endaga tegelikult kaasa omamoodi tähendusliku piirangu. Kuigi võib olla nii, nagu selle sõna heebrea vaste Toora puhul, mida kasutatakse laiendatud tähenduses kõikide Pühade Kirjadega seoses; see, millele sellega ühenduses kõige otsesemalt mõeldakse, on loomulikult tema vahetult “seadusandlik” aspekt, mis on kahtlemata vägagi kaugel kogu traditsiooni hõlmamisest, kuigi on sellegipoolest olemuslik osa igast tsivilisatsioonist, mida saab nimetada traditsiooniliseks. See aspekt kujutab endast vaid selle ühte rakendust ühiskonnas, mis mõistagi, sarnaselt teistele rakendustele, eeldab lähtumist traditsiooni olemuslikust ja põhimõttelisest osast, milleks on puhtalt metafüüsiline õpetus ja selle lähtealuste tunnetamine, millest täielikult sõltub kõik ülejäänud ja ilma milleta miski ehtsalt traditsiooniline ei saa eksisteerida mingil moel ja ükskõik millises valdkonnas.

Kõnelesime universaalsest korrast, mis manifesteerunud maailmas väljendab jumaliku tahet ja mis saab igas eksisteerimise seisundis oma eripärase kuju ja sõltub selle seisundi eripärastest oludest; *dharma*’t võib teatud mõttes defineerida kui vastavust ülemaisele korrale, ja siit selgub ka, et lähedane sugulusside ühendab korda ja *ṛta*³ mõistet, mis tähendab samuti korda ja etümoloogiliselt ühtlasi ka õiglust, samal viisil nagu Kaug-Ida traditsiooni termin *de*, millega hindu *dharma* on mitmel moel tähenduse poolest seotud ja mis tuletab silmanähtavalt meelde püsivat ja muutumatut suunda väljendavat käsitust “teljest”. Samal ajal on mõiste *ṛta* ilmsel viisil identne sõnaga riitus, mis omakorda tähendas algsel moel kõike seda, mis oli sooritatud kooskõlas korraga; täiel määral traditsioonilises tsivilisatsioonis ja veel täielikumas mõttes alguses üldse oli igal toimingul rituaalne tähendus. Riitust hakatakse käsitama piiratumas tähenduses vaid üldise allakäigu tagajärjel, mille tulemusel sünnib käsitus “profaanestest” tegevusvaldkondadest; igasugune vahetegemine “sakraalse” ja “profaanse” vahel eeldab, et on asju, mida käsitatakse juba olevaina väljaspool traditsioonilist vaatepunkti, selle asemel, et näha kõiki asju sellest lähtudes; asjad, milliseid seetõttu käsitatakse kui profaanseid, on nüüd tõesti *dharma* ja *anṛta*. Tuleb meeles pidada, et vastupidiselt riitus, mis on vastavuses “sakraalsega”, püsib alati *dharma* piirides, kui nii võiks öelda, ja väljendab seda, mis on jäänud selleks, mis ta oli enne allakäigu algust, nagu ka seda, et mitterituaalne tegevus tähendab sisuliselt hälbimist ja ebanormaalsust. Lisaks ei ole see, mis on ainuüksi “kokkuleppeline” ja “harjumuslik”, ilma sügavama lähtealusest ja pelgalt inimlik leiutis, eksisteerinud algusest peale, vaid on seetõttu ainult hilisema vea tagajärg; riitus, mida käsitatakse traditsiooni kohaselt, nii nagu seda oma nime väärimiseks sooritama peab, ei ole, kuigi seda võidakse arvata, mingil moel seotud kõige sellega, mis saab olla üksnes võltsing ja paroodia. Veel enam, kui kõneleme kooskõlast korraga, siis on samuti oluline mitte pidada seda pelgalt inimlikuks korraks, vaid pigem ja enne muud kosmiliseks korraks; traditsioonilistes käsitlustes eksisteerib tegelikult mõlema vahel range vastavus ning rituaal säilitab selle vastavuse teadlikult viisil, hõlmates mõneti inimese osalust valdkonnas, kus tema tegevus sulab ühte kosmilise korraga.

² Manu on hindu mütoloogias esimene inimene, inimkonna esiisa, valitseja ja seaduseandja. Teda peetakse hindu pärimusliku seadustekogu “*Mānava dharmashastra*” autoriks. – Tlk.

³ Sanskriti *ṛta* on keeleliselt ja tähenduselt sama, mis kreeka *orthos* ja ladina *ordo* ‘õige’ ja ‘kord’. – Tlk.

Sellest järeldub – käsitades *sanātana dharmat* kui täielikku traditsiooni, mis hõlmab kõik inimliku tegevuse võimalused, mis, olgu öeldud, on sel viisil juba “transformeerunud”, kuna on niisuguse täielikkuse kaudu seoses kogu traditsiooni iseloomustava “üle-inimliku” laadiga, või on, paremini väljendades, traditsiooni enese olemuseks. Järelikult on see “humanismi” täielik vastand, see tähendab, et ta vastandub taotlusele, mis püüab taandada kõik pelgalt inimlikule tasandile, tehes sedasama, mis profaanne vaatepunkt; selles seoses erineb traditsioonile omane arusaam teadusest ja kunstist nende profaansest käsitlemisviisist sellisel määral, et võib liialdamata väita, et nad on teineteisest eraldatud tõelise kuristikuga. Traditsioonilisest vaatepunktist on kõik teadus- ja kunstiharud reaalselt mõttekad ja põhjendatud vaid määral, kuivõrd nad on vastavuses universaalsete printsiipidega: sisuliselt kujunevad nad kui üldise õpetuse rakendused ühes võimalikus valdkonnas, täpselt samamoodi, nagu seadusandlus ja ühiskonnakord on selle õpetuse rakendused teises valdkonnas. Tänu niisugusele seotusele traditsiooni olemusega on teadused ja kunstid kõikides oma ilmingutes rituaalid, nagu me sellest äsja rääkisime, rituaalne on ka iga tegevus, kuni ta jääb selleks, mis ta normaalsel viisil on; lisame veel, et ei ole vaja vastandada kunsti ja käsitööd, mis traditsiooni seisukohast on üks ja seesama. Siinkohal pole meil enam rohkem võimalust sellel kõigel peatuda, nagu ütlesime juba seoses ühe teise teemaga; kuid me arvame, et oleme juba piisavalt seda rääkinud ja põhjendanud, kuivõrd see on igas seoses kõrgemal “filosoofiast”, ükskõik, kuidas me seda ka ei käsitaks.

Nüüd on hõlbus mõista, mis *sanātana dharmas* tegelikult on: see on sama, mis algtraditsioon, mis ainult ja üksinda püsib igikestvalt ja muutumata kogu *manvantara* vältel ega allu tsüklilistele muutustele, kuna tema ürgalgsus ise seab ta väljapoole järgnevate ajastute muutumisi, nii et ainuüksi teda võib täie rangusega pidada kõikehõlmavaks ja ehtsaks. Olgu lisatud, et ajatsükli allapoole kulgemise ja sellest tuleneva üldise vaimse küündimatuse tõttu ürgtraditsioon varjub, tavalised inimesed teda enam ei näe; ta on aga varamu ja lähtealus kõigile konkreetsematele traditsioonivormidele, mis sugenevad temast kohastumisel ühe või teise rahva või ajastu eriomaste elutingimustega, ühtegi viimastest ei saa samastada *sanātana dharmaga* ega ka pidada viimase adekvaatseteks väljendusvormideks, kuigi viimased on suuremal või vähemal määral esimese looritatud kujutised. Iga ortodoksne traditsioon on algtraditsiooni peegeldus ja võib isegi öelda, et “asendus”, kuivõrd seda võimaldavad juhuslikud olud, isegi siis, kuigi ta ei ole *sanātana dharmas*, esindab ta neile, kes on end temaga sidunud ning temas ehtsal viisil osalevad, seda tõeliselt, sest nad saavad jõuda *sanātana dharmas*’ni ainult ortodoksse traditsiooni kaudu ning ka seetõttu, et temas väljendub kui mitte täielikult, siis vähemalt kõik see, mis on vahetult vajalik ja kõige paremini kokku sobitatud nende individuaalse loomusega. Mõnes mõttes sisaldab *sanātana dharmas* algusest peale endas kõiki selliseid erinevaid traditsioonivorme, kuna need on tema õiged ja seaduspärased mugandused, isegi muutused, mis võivad neid tabada aja kulgemisel, ei saa tegelikult olla pärit mujalt; teises, vastupidises ja eelmist täiendavas tähenduses kannavad nad kõik endas *sanātana dharmat* seal, mis on neis kõige sisemisem ja “keskem”, ja toovad selle nähtavale vastavalt eksteriorisatsioonistmetele, mis on nagu loorid, mis teda katavad ja lasevad teda näha ebamäärasel ja osalisel kujul.

See väide kehtib kõikide traditsiooniliste vormide puhul, kuid oleks viga niisugusel lihtsal viisil samastada *sanātana dharmas* ühega neist vormidest, ükskõik, milline ta ka ei oleks, näiteks hindu traditsiooniga, nagu me seda tunneme praegu; niisugust viga mõnikord ka tehakse, kuid seda teevad vaid need, kelle silmaring piirdub olude tõttu vaid üksnes selle traditsiooniga. Selline samastamine on mõneti seaduspärane põhjustel, mida

me äsja seletasime; ka iga teise traditsiooni esindajad võiksid samas mõttes ja samal alusel lubada end väita, et nende traditsioon on *sanātana dharm*a. Osaliselt oleks nende väide ka õige, kuigi absoluutses tähenduses ikkagi ekslik. On siiski üks põhjus, mille järgi *sanātana dharm*a käsitus on eriomasel viisil seotud hindu traditsiooniga: kõikidest praegu elavatest traditsioonidest pärineb just tema kõige otsesemal viisil esialgsest traditsioonist, olles viimase väline jätk – muidugi võttes arvesse olusid, milles on kulgenud inimkonna ajalugu. Ta kirjeldab seda palju täielikumalt kui kõik teised mujal esinevad pärimused, sel viisil osaleb ta teistega võrreldes suuremal määral tema järjepidevuses. Lisaks on huvitav märkida, et ainult hindu ja islami pärimus tunnistavad avalikult kõikide ülejäänud ortodokssete traditsioonide väärtust; nad teevad seda, kuna nad on *manvantara* kulgemises vastavalt esimene ja viimane ning nad peavad liitma endasse, kuigi erineval viisil, kõik vahepealsel ajal tekkinud erisugused vormid, et saaks võimalikuks “naasmine alguse juurde”, milles tsükli lõpp ühineb oma algusega, ning et uue *manvantara* alguspunkti avaldab end täiesti välisel kujul tõeline *sanātana dharm*a.

Peame nimetama veel paari eksikäsitust, mis on meie ajal laialt levinud ja annavad tunnistust tunduvalt tõsisemast ja täielikumast mõistmatusest, kui seda on *sanātana dharm*a samastamine ühe tema osalise vormiga. Üks neist on niinimetatud “reformaatorite” vaatepunkt. “Reformaatorid” loodavad avastada *sanātana dharm*a, võttes ette traditsiooni suurema või vähema lihtsustamise, mis tegelikkuses on aga vastavuses üksnes nende eneste individuaalse kalduvusega, ja väljendavad eelarvamusi, mis on tekkinud nüüdisaegse Lääne mõjul; neid eelarvamusi esineb praegu isegi Indias. Tuleb märkida, et “reformaatorid” püüavad eeskätt vabaneda sellest, millel on kõige sügavam tähendus; tehes nii seetõttu, et nad ise üldse ei märkagi seda, või seepärast, et niisugune tähendus ei ole kooskõlas nende eelarvamuslike kujutlustega; samamoodi käituvad “kriitikud”, kes “interpolatsioonidena” viskavad tekstist välja kõik kohad, mis ei ole kooskõlas nende eneste loodud ideede või mõttega, mida nad sealt otsivad. Kui me kõnelesime “naasmisest alguse juurde”, nagu äsja tegime, siis oli juttu täiesti muust asjast, küsimusest, mis mingil viisil ei sõltu individuaalsest taotlusest kui sellisest; ei ole mõistetav, miks altraditsioon peaks olema lihtne, nagu arvavad “reformaatorid”, kes mõne meelega või vaimse küündimatus mõjul soovivad, et asi nii oleks; miks peaks tõde seadma end vastavusse tänapäeva keskmise inimese keskpäraste võimetega? Et teadvustada niisuguse taotluse võimatust, piisab taibata, et ühelt poolt sisaldab *sanātana dharm*a endas kõike seda, mis leiab väljenduse eranditult kõikides traditsioonilistes vormides ja lisaks ka veel muud, ja teiselt poolt, et kõige ülevamad ja kõige sügavamad tõed on muutunud kättesaamatuks, sest ajatsükli lõpule on iseloomulik inimeste vaimsete ja intellektuaalsete võimete kängumine. Niisugustes oludes tähendab lihtsus, mis on armas igat laadi modernistidele, ilmselt viibimist võimalikult kaugel kõigest sellest, mis võib olla märk traditsioonilise õpetuse iidsusest ja veel enam selle esialgsusest.

Teine eksikäsitus, millele tahame tähelepanu juhtida, on eeskätt seotud mitmesuguste tänapäeva koolkondadega, mis seovad end nähtusega, mida on tavaks nimetada okultismiks: eksikäsitused tekivad eeskätt “sünkretismi” tõttu, see tähendab täiesti välisel ja pinnapealsel viisil eri traditsioone lähendades – kuivõrd neid suudetakse tunda, ja isegi mitte järgides neis ühisjoonte leidmise sihti, vaid ainult selleks, et kokku seada nende üksikelemente; niimoodi tekivad eriskummalised ja fantastilised konstruktsioonid, mida peetakse “muistseks tarkuseks” või “arhailisteks õpetusteks”, millest saavad alguse kõik traditsioonid ja mis peavad olema identsed alguse traditsiooniga ehk *sanātana dharm*a’ga, kuigi nimetatud koolkonnad viimaseid termineid peaaegu ei tunne. On enesestmõistetav, et kõik see on oma taotlusele vaatamata täiesti väärtusetu ja sügenenud üksnes puhtalt

profaanses mõtlemissuhtes, seda enam, et niisuguste käsitustega käib vältimatult kaasas totaalselt eitav suhtumine nõudesse, et selleks, et vaimses valdkonnas mingilegi tasemele jõuda, tuleb kuuluda ühte kindlasse traditsiooni. On mõistetav, et meie eelistame sellel korral kõnelda ehtsast kuulumisest koos kõikide sellega kaasnevate paratamatustega, mis hõlmavad selle traditsiooni rituaalide praktiseerimist ning mitte ainult ebamäära "idealistlikku" sümpaatiat, mis iseloomustab mõningaid Lääne inimesi, kes peavad end hinduistideks või budistideks, teadmata sealjuures kuigivõrd, mis need on, ega ole kunagi kavatsenud luua reaalselt ja püsivat sidet nimetatud pärimustega.

See on põhjus, miks on olemas lähtepunkt, mida pole võimalik eales vältida, ja alles pärast selleni jõudmist võib igaüks vastavalt oma võimetele püüda edasi minna; kõneks ei ole mitte tühjad spekulatsioonid, vaid teadmine, mis tuleb korrastada vaimse eneseteostuse sihti silmas pidades. Ja alles pärast seda, olles juba traditsiooni sees, saame kõnelda täpsemalt, ning alles selle keskpunktis, kui on võimalus sinna jõuda, hakkame reaalselt teadvustama seda, mis moodustab nende olemusliku ja fundamentaalse ühtsuse, ja järelikult ka seda, mis on *sanātana dharm*.

“Cahiers du Sud”, no. spécial “Approches de l’Inde”, 1949.

“Études sur l’hindouisme”. Paris, 1989, lk. 105–116.

Prantsuse keelest tõlkinud
Haljand Udam

René Guénon (1886–1951)

Haljand Udam

René Guénoni kohta oleme juba varem pikemalt kirjutanud (“Orienditeekond”, Tartu, 2001, lk. 364–380), kuid paraku on tema vaimse kujunemise üksikasjadest kiirustades mööda vaadatud ja ta teoste sõnumist on kõneldud enam kui napisõnaliselt. Guénoni programmilise teose “Nüüdismaailma kriisi” eestikeelne tõlge on küll olemas, kuid see on trükkis avaldamata, olles *in private circulation*. Seetõttu on piisavalt põhjust selle aine juurde veel kord tagasi tulla. Seda enam, et 1990. aastatel on huvi tema teoste vastu kogu maailmas järsult kasvanud. Seni suhteliselt vähe tuntud ja levinud prantsuskeelsed teosed on põhilises osas tõlgitud inglise keelde ja ka vene keeles on need levima hakanud ning mõjutavad mitmel moel postmodernistlik-traditsionalistlikku mõtlemist esteetikast konservatiivse revolutsioonini.

Paraku on kõik see, millest Guénon kirjutab, keskmisele lääne lugejale harjumatu ja võõras. Läänes viibitakse usus, et muude tsivilisatsioonide maailmakäsitused on vähearenenud ja pakub huvi vaid etnograafia seisukohast. Guénon oli esimene, kes hakkas niisugust kitsapiirilist arusaama arvustama, tuginedes hindu pärimuslikust metafüüsikast pärinevatele kujutlustele.

Essee “Sanātana dharma” on siinkohal avaldamiseks valitud seetõttu, et ta on mõneti konspektitaoline kokkuvõte Guénoni arusaamadest tervikuna, määratledes lühidalt nende mõistmiseks vajalikke põhimõisteid. Selle mõiste enda on autor laenanud Indiast, kus ta on hinduismi ehk *hindū dharmā* tei-

sendsõna, ja kasutab seda mõneti vabalt meie ajatsükli kõige algsema ja seega ka universaalsema, aegade algusest lõpuni püsiva metafüüsilise õpetuse tähenduses. Nüüdislääne tsivilisatsioonile iseloomulikku arenguõpetust eitab Guénon põhimõtteliselt, sest reaalsuses mingit arengut ei ole, tekivad ikkagi vaid asjad, mis on algusest peale eksisteerinud kui üldises reaalsuses sisalduvad võimalused. Tõlkida on niisugust teksti raske, autori mõttelõng kulgeb alati pikkade, rohkete kiillausetega täidetud lõikudena. Kuigi Guénon rõhutab alati, et ta ei ole midagi teinud stiili nimel, vaid on püüdnud väljendada oma mõtteid ühetähenduslikult, on tema keelt võrreldud kõige silmapaistvamate prantsuse kirjanike, näiteks Marcel Prousti omaga.

Kui otsida tema arusaamadele kõige lähedasemat vastet, siis tuleks seda teha eeskätt võrdleva usundiloo valdkonnast. Guénoni käsituses on maailma religioonid või, nagu ta eelistab öelda, traditsioonid, mis tavateadvuses on kõik üksteist välistavad suletud mõttesüsteemid, ühe ürgse ja algse traditsiooni teisesed ilmingud. Kõigil neist on oma eripärane kuju, mille on tinginud neis toimivate arhetüübiliste struktuuride (vormi) koostoime oma kujunemise aja ja koha oludega (mateeriaga). Kuigi sisuliselt on neil kõigil täita ühesugune roll, moodustavad nende müüdid, dogmad ja rituaalid alati täiesti suletud süsteemi, millest väljumine ja mille ühitamine mõne teise pärimuse vormidega pole võimalik ning võib sünnitada vaid igasuguseid soerdvorme. Käsitused kõikide “usundite transtsendentsest ühtsusest”, nagu Guénoni koolkonnas seda nimetatakse, võib tekkida alles siis, kui inimese teadvuses hakkavad pärimuse konkreetseid ja erilised vormid lahustuma traditsiooni universaalses sõnumis; see tähendab, et alles siis, kui traditsiooni erilisust ja absoluutsust hakatakse käsitleda kui universaalse tõe sümboolset ja analoogset väljendust. Samas pole usulised pärimused aga üksteisega üheses vastavuses, kõik nad on individuaalsed, väljendades igaüks omamoodi ja üksteise järel *sanātana dharmā*’s sisalduvaid erisuguseid võimalusi.

Viimasele vastav ajatsükkel lõpeb siis, kui kõik selles sisalduvad võimalused on maisuses manifesteerunud. Guénon kasutab mõistet “religioon” spetsiifilises piiratud tähenduses, kõige üldisem reaalsuse teadvustamise vorm on tema meelest “metafüüsika”. Metafüüsiline maailmataju on üldisem religioosusest tunnetusest, mis on alati ühel või teisel viisil tundeliselt piiratud ning omane eeskätt Aabrahami pärimuse usunditele nagu judaism, kristlus ja islam. India ja Hiina pärimus pole religioosne, vaid metafüüsiline. Kuigi samas ei vastandu religioon metafüüsikale, vaid on viimase sümboolne ja konkreetne avaldumisvorm, väliselt piiratud, kuid tähenduselt sama absoluutne nagu metafüüsikagi. Filosoofia on kõige madalam tunnetusvorm ja mõttekas “religiooni teenijatüdurukuna” vaid universaalse tunnetuse raamides.

Teine oluline kujutlus, mida seoses Guénoniga tuleb teada, on tema käsitus ajatsüklitest. Kujutlust maailma loomisest peab ta eriomaselt seotuks Aabrahami usunditega, loomine on neis alati ühekordne ja lõplik jumalik akt. India pärimuses pole maailma tekkimine kunagi ainukordne, vaid pigem tsükliliselt korduv akt. Reaalsus on absoluutne ja igavene võimalikkus, millest sünnivad (või manifesteeruvad, vaata R. Guénoni “Loomine ja manifestatsioon” rmt.-s “Ida metafüüsika”. Tallinn, 1997, lk. 36–43) tegelikult eksisteerivad maailmad, mis läbivad oma eksisteerimise tsükli ning, olles ammandanud oma võimalused, naasevad seejärel taas olemisest üldisemasse absoluutsesse võimalikkusesse. Hindu müütides on juttu suurema ja väiksema kestusega maailmaajastutest, praeguses essees nimetab ta ühte sellist suurt tsüklit, milleks on *manvantara* (vaata R. Guénoni “Märkusi kosmiliste tsüklite õpetuse kohta”. EAO Sõnumitooja, september 1990; rmt.-s “Ida metafüüsika”. Tallinn, 1997, lk. 26–33), mis omakorda jaguneb antiikaja terminites neljaks: kuld-, hõbe-, vask- ja raudajastuks. Tänapäeva maailm asub ühte niisugust tsüklit lõpetavas raudajastus, mida iseloomustab reaalsuse vaimsete algprintsipiide unustamine, materialism ja arengu üha

süvenev ja kaost tekitav kiirenemine. See on objektiivne seaduspära, mis teostub inimeste subjektiivse tegevuse kaudu. Vaimsed printsübid toimivad nähtamatult ja nende tunnetamine muutub üha raskemaks ja on jõukohane vaid piiratud ja nähtamatult toimivale intellektuaalsele eliidile. Näeme kõikjal enda ümber, kuidas väheneb pärimusliku, traditsiooni järgiva kiriku ja religiooni mõju ühiskonnas, kõikjal domineerib kvantiteet ja inimene tungib üha sügavamale mateeriasse. See on meie saatus, sest ajatsükkel lõpeb alles siis, kui selle kõik võimalused on ammendatud.

Guénoni eluajal oli veel olemas Orient, mille sügavustesse raudajastut esindava Lääne mõju polnud jõudnud tungida, ja Guénon hellitas lootust, et toimub vaimne pööre ning algab naasmine traditsiooni juurde. Kuid praegu on pärimuslik Orient lakanud eksisteerimast või muutunud pigem nähtamatuks ning temaga pole võimalik enam ilma pikemata kontakteeruda. Materialistlik tsivilisatsioon on hävitanud kõik nähtavad tervikliku pärimuskultuuri kolded, ehtsa traditsioonilise õpetuse esindajate asemel tegutsevad “reformatorid” ja sünkretistliku “okultismi” õpetajad.

Pessimismiks ja lõpumeeleoludeks pole siiski põhjust, sest reaalsus on igavene ja ka kõik eksistentsivormid on oma ehtsates ilmingutes osaduses sellega. Lõpeb vaid üks oma lõpuni jõudnud maailm koos nendega, kes end sellega samastavad.

Guénoni käsitustel võib olla ka rakenduslik väljund, kui kõneks tulevad näiteks usuõpetuse küsimused: nad aitavad näha üldisi asju, mis jäävad eriomaselt religioosse ja seega piiratud arusaama silmapiiri taha, kuid samas põhjendavad ka, miks inimese esmane ja kõige püsivam viis enda olemasolu teadvustada on religioon, kõik muu, millega inimkond tegeleb, sealhulgas kogu kultuur, tuleb alles pärast seda.